



Šifra kandidata:

--

Državni izpitni center



JESENSKI IZPITNI ROK

SOCIOLOGIJA

≡ Izpitna pola 1 ≡

Strukturirane naloge

Četrtek, 29. avgust 2024 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 4 strukturirane naloge, od katerih izberite in rešite 2. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 40; vsaka naloga je vredna 20 točk.

V preglednici z "x" zaznamujte, kateri nalogi naj ocenjevalec oceni. Če tega ne boste storili, bo ocenil prvi dve nalogi, ki ste ju reševali.

1.	2.	3.	4.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni.

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

**OBRNITE LIST.**



1. Identiteta in kultura

1.1. Kateri antropološki posebnosti človeške vrste omogočata prenos in akumulacijo kulturnih tradicij?

(1 točka)

1.2. Kaj je inkulturacija?

(1 točka)

1.3. Pred vsako od navedenih trditev, ki opredeljujejo razmerje med normami in vrednotami, napišite DA, če je trditev pravilna, in NE, če je napačna.

- ____ Norme so najpomembnejši vir oblikovanja vrednotnih usmeritev.
- ____ Vrednote so družbeno manj zavezujoče kot norme.
- ____ Vrednote praviloma vključujejo različne oblike sankcij.
- ____ Norme običajno ponotranjimo in se ne zavedamo njihove širše kulturne določenosti.
- (3 točke)

1.4. Navedite značilnosti neformalnega družbenega nadzora.

Prva značilnost: _____

Druga značilnost: _____

Tretja značilnost: _____

Četrta značilnost: _____

(3 točke)



1.5. Kaj je asimilacija in kaj multikulturalizem? Navedite primera.

Asimilacija: _____ (1)

Primer: _____ (1)

Multikulturalizem: _____ (1)

Primer: _____ (1)
(4 točke)

1.6. Kako imenujemo strogo prepoved nekaterih dejavnosti v skupnosti? Obkrožite črko pred pravilno rešitvijo.

A Rutina.

B Ritual.

C Tabu.

D Inicijacija.

(1 točka)

1.7. Navedite dve značilnosti kulturnega pretoka (difuzije) v procesu globalizacije.

Prva značilnost: _____ (1)

Druga značilnost: _____ (1)
(2 točki)

1.8. Kako imenujemo spodaj navedene prakse in stališča?

Presojanje značilnosti drugih kultur s stališča standardov in značilnosti lastne kulture.

_____ (1)

Presojanje značilnosti drugih kultur s stališča njihovih lastnih kulturnih standardov.

_____ (1)

Kulturne posebnosti, ki so lastne le manjšemu delu populacije.

_____ (1)
(3 točke)

1.9. Navedite tri načine (razloge), ki lahko povzročijo kulturne spremembe.

(2 točki)



2. Družbene različnosti in neenakosti

2.1. Kaj je družbena neenakost?

(2 točki)

Vir 1

Tam živeči kmetje po večini niso bili več svobodni tako kot nekdanji germanski kmetje. Sodili so k zemlji, ki jo je podelil kralj, ali pa k zemlji, ki je bila v lasti odličnega zemljiškega gospoda. Tako kot ovce in koze, ki so se pasle tam, tako kot jeleni, medvedi in merjasci v gozdovih, tako kot reke in gozdovi, tako kot travniki, pašniki in njive so tudi oni sodili k zemlji, ki so jo obdelovali. Ker so sodili k njej, so jih imenovali »podložniki«. Niso bili pravi državljani, saj v deželi niso smeli iti, kamor se jim je zahotelo; niso imeli pravice, da bi se odločili, ali bodo zemljo obdelovali ali ne. Bili so takšni, kakršno je bilo tudi njihovo ime: nesvobodni.

(Gombrich, E. H. (1995): Kratka svetovna zgodovina za mlade bralce, DZS in Založba GRAD, Ljubljana, str. 136–137)

2.2. Kateri sistem družbene slojevitosti je opisan v viru 1?

(1)

Kakšen je družbeni status v opisanem primeru?

(1)

Predstavite še dve značilnosti sistema družbene slojevitosti, predstavljenega v viru 1.

Predstavitev prve značilnosti: _____

(1)

Predstavitev druge značilnosti: _____

(1)

(4 točke)



2.3. Predstavite še eno obliko (sistem) družbene slojevitosti, ki ni opisana v viru 1.

Izbrana oblika družbene slojevitosti: _____

Opis družbene slojevitosti: _____

(2 točki)

2.4. Iz katere teorije družbene slojevitosti je izhajal Max Weber? Obkrožite črko pred pravilno rešitvijo.

- A Iz Parsonsove teorije.
- B Iz Moorove teorije.
- C Iz Marxove teorije.
- D Iz Wrightove teorije.

(1 točka)

Vir 2

Vpliv revščine na šolsko uspešnost otrok je dobro znan. Učenci in dijaki z nizkim socioekonomskim statusom imajo v povprečju slabši šolski uspeh kot njihovi vrstniki iz dobro stoječih družin. Pa ne zato, ker bi bili manj pametni. Predvsem zato, ker imajo primanjkljaje v predznanjih in veščinah, ki jih terja šola, ki jih šola ceni in nagrajuje, ker imajo slabše razmere, življenjske okoliščine za učenje, pogosto tudi manj spodbud. Predvsem pa imajo manj virov pomoči ob učnih težavah. [...] V slovenske šole se menda vsako leto vpiše več kot tisoč otrok, ki ne obvladajo slovenskega jezika ali pa ga obvladajo pomanjkljivo. In seveda njihovi starši prav tako ne. Ti otroci imajo težave v razumevanju informacij, navodil, vprašanj.

(Mikuš Kos, A. (2020): Povečevanje neenakosti pri možnosti pridobivanja znanja, Sobotna priloga, 25. 4. 2020, str. 14)

2.5. Kako Pierre Bourdieu poimenuje v družbi različno cenjene kulturne značilnosti, ki so opisane v viru 2?

(1 točka)

2.6. Opreделите socialna omrežja.

(2 točki)

**Vir 3**

Evropski rasizem se ne manifestira tako, da policist na vratu temnopoltega kleči osem minut in 46 sekund, torej do trenutka, ko oseba v policijski obravnavi umre, temveč bolj subtilno. Slovensko besedo mulat, ki označuje potomca pripadnika bele in temnopolte rase, poznamo. V slovarjih ni nobene oznake, da ima beseda slabšalen prizvok. A beseda mulat izvira iz besede mula, torej živali, ki nastane po parjenju žrebca in oslice.

(Žerdin, A. (2020): Epidemija v deželi svobodnih, Sobotna priloga, 6. 6. 2020, str. 1)

2.7. Kateri dejavnik je podlaga za diskriminacijo, opisano v viru 3?

(1 točka)

Vir 4

Prizor iz Barcelone sredi septembra 1972: v nabito polni gostilni sivolasi gospod očitno prisluškuje našemu pogovoru, a ne zdrži, da nas ne bi vprašal, kateri jezik govorimo oziroma od kod smo. Na moj odgovor, da je jezik slovenski in da smo iz Slovenije oziroma Jugoslavije, nekako ni hotel reagirati. Pa sem ga (po francosko) vprašal, ali govori katalonsko. »Pssst!« mi je s kazalcem na ustih dal vedeti, da tega ne smem tako spraševati, sploh pa ne tako glasno. »To je prepovedano!« je dodal.

Jezik večmilijonskega ljudstva, naroda in prepovedan v matični domovini? Kdaj in kje se je v Evropi dogajalo še kaj podobnega? Nas, Slovencev, seveda ni treba dolgo spraševati: skoraj tri desetletja so pod fašistično prepovedjo govorjenja maternega jezika morali živeti primorski Slovenci, Štajerci pa štiri leta pod Hitlerjem.

(Rupnik, A. (2017): Ponižani Katalonci in lekcije ob njih, Sobotna priloga, 18. 11. 2017, str. 8)

2.8. Kateri dejavnik, ki vključuje tudi jezik, je podlaga za diskriminacijo, opisano v viru 4?

(1 točka)

2.9. Pojasnite pojma.

Etnična distanca: _____

(1)

Etnična segregacija: _____

(1)
(2 točki)

2.10. Predstavite prevladujoč družbeni odnos do starostnikov v sodobnih družbah. V odgovor vključite dve značilnosti.

(2 točki)

2.11. Sociologija pozna več različnih razlag revščine.

Obkrožite črko pred izbrano sociološko teorijo revščine in teorijo predstavite.

A TEORIJA SUBKULTURE REVŠČINE

B TEORIJA SITUACIJSKE PRISILE

Predstavitev izbrane teorije: _____

(2 točki)



3. Šolanje

3.1. Navedite dve značilnosti šole kot družbene institucije.

Prva značilnost: _____ (1)

Druga značilnost: _____ (1)
(2 točki)

3.2. Pojasnite pomen navedenih dejavnikov pri uvajanju obveznega šolanja.

Ekonomski procesi: _____ (1)

Politični interesi: _____ (1)

Zahteve po socialnih pravicah: _____ (1)
(3 točke)

3.3. Kako imenujemo načelo, po katerem se ljudje razvrščajo na različne družbene položaje v skladu s svojimi sposobnostmi in v odvisnosti od svojih dosežkov? Obkrožite črko pred pravilno rešitvijo.

- A Načelo integracije.
- B Načelo reproduktivne selekcije.
- C Načelo meritokracije.
- D Načelo pravične socializacije.

(1 točka)



M 2 4 2 5 2 1 2 1 1 1

Vir 1

Ker je vzgoja v svojem bistvu družbena funkcija, je država ne more zanemarjati. Nasprotno pa mora biti vse, kar sodi k njej, v določeni meri podvrženo njenemu vplivu. To ne pomeni, da bi morala država monopolizirati poučevanje. /.../ Resda ustvarjanje skupnosti idej in občutij, brez katere družba ne more obstajati, ni naloga države; takšna skupnost se mora izoblikovati sama, država pa je lahko le potrjuje.

(Durkheim, É. (2009): Vzgoja in sociologija. Ljubljana: Temeljna dela, Krtina, str. 24)

- 3.4. Pojasnite Durkheimovo tezo, da družbena vloga šole v modernih družbah prispeva k zagotavljanju družbene solidarnosti.

(3 točke)

- 3.5. Pojasnite, kaj je skriti kurikulum. Navedite primer, kjer ga je mogoče zaznati.

Pojasnitev: _____

(2)

Primer: _____

(1)

(3 točke)

- 3.6. Na črte pred imeni avtorjev v levem stolpcu napišite ustrezno črko pred idejo v desnem stolpcu.

_____ L. Althusser	A šola je ideološki aparat države
_____ M. Apple	B šola socializira poslušno in disciplinirano delovno silo
_____ S. Bowles in H. Gintis	C politika uradnega znanja
_____ B. Bernstein	D restriktivni in elaboriran jezikovni kod
_____ C. Laval	E človeški kapital
_____ I. Illich	F zahteva po razšolanju družbe

(3 točke)



3.7. Pojasnite pojem »kulturni kapital« in navedite sociologa, ki je opredelil pojem.

Pojasnitev: _____

(2)

Navedba sociologa: _____
(1)
(3 točke)

3.8. Kako imenujemo izobraževanje, ki poteka v neformalnem kontekstu in je sistematično organizirano zunaj šolskega sistema? Navedite primer.

Poimenovanje izobraževanja: _____
(1)

Primer: _____
(1)
(2 točki)



4. Odklonskost in kriminaliteta

4.1. Kako imenujemo vedenje, ki je skladno s pričakovanji družbe?

_____ (1 točka)

4.2. Kateri sociolog dokazuje, da je odklonskost lahko tudi funkcionalna? Obkrožite črko pred pravilno rešitvijo.

- A M. Weber
- B É. Durkheim
- C R. Merton
- D K. Marx

(1 točka)

4.3. Predstavite dva razloga za funkcionalnost odklonskosti, kot ju razume sociolog v odgovoru na vprašanje 4.2.

Prvi razlog: _____

_____ (2)

Drugi razlog: _____

_____ (2)
(4 točke)

4.4. Pojasnite, katera ravnanja opredelimo kot kriminalna.

_____ (2 točki)



Vir 1



Število obsojenih na 1000 prebivalcev, statistične regije, 2020

(<https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9590>. Pridobljeno: 2. 2. 2022.)

- 4.5. Navedite način ugotavljanja vrste, obsega in razširjenosti kriminalitete, ki je razviden iz vira 1. Pojasnite njegove značilnosti.

Navedba načina: _____ (1)

Pojasnitev: _____

 _____ (2)
 (3 točke)

- 4.6. Pojasnite, kako anomijo razlaga R. Merton.

 _____ (2 točki)

- 4.7. Naštejte načine prilagajanja strukturni napetosti, kakor jih navaja R. Merton.

 _____ (3 točke)

**Vir 2**

Policija in Finančna uprava (Furs) sta s pomočjo francoskih varnostnih organov in Europolu uspešno zaključili eno najobsežnejših akcij na področju nezakonite proizvodnje s tobačnimi izdelki v Sloveniji doslej. Razkrili so mednarodno hudodelsko združbo, ki je na območju Slovenije nezakonito proizvajala tobačne izdelke in jih tihotapila po Evropski uniji, glavni ciljni trg pa je bila Francija.

(<https://www.delo.si/novice/crna-kronika/s-pomocjo-europolu-preprecili-7-milijonsko-oskodovanje-drzavnega-proracuna/>. Pridobljeno: 2. 2. 2022.)

4.8. Katera vrsta družbenega nadzora je razvidna iz vira 2? Pojasnite njegove značilnosti.

Navedba vrste družbenega nadzora: _____ (1)

Značilnosti: _____

_____ (2)
(3 točke)

4.9. Katera teoretična razlaga odklonskosti ločuje med primarno in sekundarno odklonskostjo?

_____ (1 točka)



Prazna stran